

# תפיסת הביטחון של ישראל בעולם משתנה

ישראל צריכה לבחון כל הזמן את תפיסת הביטחון שלה ולשנותה בהתאם לשינויים שמתחוללים בסדרה ארוכה של תחומים: שינויים אסטרטגיים בזירה, פיתוחים טכנולוגיים חדישים, התפתחותן של רגישויות ציבוריות מיוחדות ואפילו תפיסות ארגוניות משתנות

## סא"ל (מיל") דן נעמן

וחוסר תשומת לב. המועצה לביטחון לאומי, שקמה אחרי לבטים ממושכים, היא הגורם המתאים, והנושא הזה חייב להיות על סדר היום הקבוע שלה.

חובה עלינו לבחון את המשמעויות של כל החלופות הסבירות במצבנו האסטרטגי ולהכין להן פתרונות ההולמים את המצב החדש שנוצר או שעלול להיווצר. מה שכבר ברור הוא שמה שהתרחש באחרונה בזירה שלנו מחייב שינויים מכריעים במבנהו, בגודלו, בארגונו ובהיערכותו של צה"ל. חלק מהשינויים האלה כבר נמצא בתהליך ביצוע.

אולם לא רק לתמורות אקטואליות במצב האסטרטגי של מדינת ישראל יש השפעה על תפיסת הביטחון ועל תורת הביטחון שלנו. ניסיון מצטבר ולקחים - שלנו ושל צבאות אחרים - תהליכים חברתיים חדשים, טכנולוגיות חדישות ונורמות ארגוניות שמקורן בעולם הכלכלה עשויים לחייב בחינה או שינוי של היסודות התיאורטיים והרעיוניים של מערכת הביטחון. להלן כמה דוגמאות לנושאים הראויים לבחינה ואחרי שיקול אולי אף

הכלכלי, הטכנולוגי והחברתי של מדינת ישראל. הזדמנויות כאלה הן, בין היתר, בתום כל מלחמה, לאחר כריתת הסכמי השלום עם מצרים ועם ירדן, אחרי פירוק

**תורת הביטחון אמורה להיבחן ולהתעדכן לפי הצורך בכל עת שחל שינוי משמעותי במצבה האסטרטגי, המדיני, הכלכלי, הטכנולוגי והחברתי של מדינת ישראל**

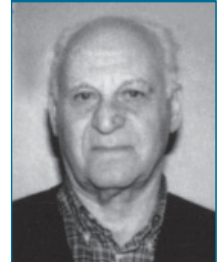
האימפריה הסובייטית, לאחר הוצאת עיראק ממעגל מדינות העימות ובעקבות התחזיות שאיראן תהפוך בתוך זמן לא רב למעצמה גרעינית. בוודאי שהזדמנות כזאת ישנה כעת, לאחר תום מלחמת לבנון השנייה. אולם נראה שהדבר לא נעשה - ייתכן שבשל העדר כתובת ברורה



תורת הביטחון של ישראל מתבססת מאז הקמת המדינה על תפיסותיו של ראש הממשלה ושר הביטחון הראשון, דוד בן גוריון. היא נועדה לנווט את החשיבה האסטרטגית והמעשית בכל הנוגע לארגון ולמבנה של צה"ל ולעקרונות הפעלתו להגנת המדינה. כן נקבעו בה הסייגים המוסריים והחוקתיים לשימוש בכוח הנשק, כגון העקרונות של טוהר הנשק ושל ערך חיי אדם. היא נועדה להיות הבסיס היציב שעליו נבנית מדיניות הביטחון של כל ממשלה מכהנת ולהבטיח, בין השאר, מינון נכון בחלוקה בין "כוננות" להתכוננות".

יועץ במשרד הביטחון

תורת הביטחון אמורה להיבחן ולהתעדכן לפי הצורך בכל עת שחל שינוי משמעותי במצבה האסטרטגי, המדיני,



## טנקים של צה"ל נעים במרחבי סיני במלחמת יום הכיפורים



קלאוזביץ הציע להימנע מקרבות הכרעה גדולים

להיכלל ביסודות תורת הביטחון שלנו:

### הימנעות ממצבי דו-קרב

אחד הכללים העקרוניים המושמעים כיום בצבאות רבים הוא הצורך להימנע ככל האפשר ממצבים של דו-קרב. הכלל הזה נובע מהניסיון שהצטבר במלחמות רבות, ולפיו קרבות שבהם מפעילים שני הצדדים כלי נשק מאותו סוג, כגון קרבות שריון-בשריון, הם הקשים ביותר והיקרים ביותר באבדות באדם ובציוד. אותו הדבר נכון גם בנוגע לקרבות אוויר ולקרבות ים. הטכנולוגיה החדשה נותנת בידינו מגוון אפשרויות להימנע מקרבות מגע וממצבים של דו-קרב. חימוש מונחה מרחוק ונשק חכם אוטונומי מאפשרים כיום פגיעה במרכז כוחו של האויב - פגיעה שתאפשר להגיע לשלב ההכרעה כאשר כבר לא מדובר בהתנגשות בין שני כוחות שווים.

כבר קלאוזביץ הציע להימנע מקרבות הכרעה גדולים, ולידל-הארט הטיף בין שתי מלחמות העולם לנקוט את הגישה

העקיפה, המקובלת כיום על כולם. כעת ממליצים רוב האסטרטגים להימנע ממצבי דו-קרב. קבלת העיקרון הזה תחייב לשנות את הגישה ואת הדגשים בחינוך המפקדים והחיילים. את היישום המעשי של העיקרון החדש אסור להשאיר לאלתור ולמקריית. הוא

### כעת ממליצים רוב האסטרטגים להימנע ממצבי דו-קרב

צריך להיות מובנה ולהשתקף בגישה העקרונית ובתכנון האופרטיבי. חייבים לחפש פתרונות טכנולוגיים ואחרים לכל מצב שבו צפוי קרב בלימה או שחיקה קשה ורב אבדות. קבלת העיקרון הזה עשויה להשפיע על שינוי עדיפויות בפיתוח וברכש.

**רגישות הציבור לאבדות**  
עיקרון נוסף שיש להתחשב בו והמשתלב היטב בקודמו הוא הרגישות הציבורית

הגדולה לאבדות. בעת מלחמה מכניסה התקשורת האלקטרונית לסלון של כל בית תמונות של קרבות, של נפגעים ושל הלוויות. נוצרת שקיפות כמעט מוחלטת של המערכות הצבאיות ושל תוצאותיהן, והציבור לא נשאר אדיש. זו כמובן אינה תופעה הייחודית רק לישראל. הטלוויזיה הביאה את המלחמה בווייטנאם לכל סלון בארה"ב, וכתוצאה מכך התעוררה תנועת מחאה גדולה שאילצה את הממשל להביא לסיום הנוכחות האמריקנית שם.

הרגישות הגדולה של דעת הקהל בישראל לאבדות הביאה לנסיגה מלבנון בשנת 2000. מחיר הנסיגה הזאת התגלה שש שנים מאוחר יותר, בקיץ 2006, וניתן אפוא לקבוע שההנהגה בישראל מוכנה לא פעם לשלם מחירים אופרטיביים ואף אסטרטגיים כדי לחסוך באבדות. קשה לנסח כללים בסוגיה הרגישה הזאת, אך כמו בכל תחום אחר נחוץ למצוא גם בתחום הזה את שביל הזהב בין המטרה והתועלת לבין המחיר שיש לשלם בעבורן. מציאת שביל כזה תביא לכך שהחלטות ההנהגה יעמדו גם במבחן הציבורי.

## צילום לוויין מגובה 500 ק"מ



השילוב של צילומי לוויין, צילומי אוויר, סרטי וידאו ממטוסים וממזל"טים עם אמצעי הלוחמה האלקטרונית והחישנים מסוגל לספק בכל עת תמונה כמעט מושלמת ובזמן אמיתי

את אופיים ואת היקפם של האיומים הצבאיים על ישראל.

האפשרות שאיראן תהפוך בקרוב למעצמה גרעינית היא איום חמור על ישראל המחייב אותנו למצוא דרכי הרתעה חדשות. למרות "הזרוע הארוכה" והיכולת ה"עמומה" שלנו רצוי לא להסתמך על כוחנו בלבד וליצור קואליציה יציבה עם ארה"ב ועם נאט"ו כדי להשיג הרתעה יעילה.

הדוגמאות האלה מראות בבירור שגורם ההרתעה חייב להיכלל בין העקרונות הקבועים של תורת הביטחון

סאדאת הצהיר שהיה מוכן להקריב במלחמה מיליון חיילים, ואת ההפסדים בחימוש ובציוד נהגה אז להשלים ברית המועצות. משמעות הדבר הייתה שלא ניתן היה להסתמך על עליונותו הצבאית של צה"ל כדי להרתיע את מצרים ואת סוריה מפני יציאה למלחמה. עוד התברר באותה מלחמה שגורם מרתיע הרבה יותר היה תמיכתה העקבית של ארה"ב בישראל הן במישור הצבאי והן במישור המדיני והכלכלי.

הסכמי השלום עם מצרים ועם ירדן ונטרולה של עיראק שינו לגמרי

## שקיפות שדה הקרב בטרם קבלת ההחלטה

התפתחויות טכנולוגיות מאפשרות לקבוע עיקרון חדש בתורת הביטחון הלאומי - עקרון השקיפות מוחלטת של שדה הקרב לפני קבלת החלטות. הכוונה היא שאין להפעיל כוח צבאי לפני שהושג קודם לכן מודיעין מושלם על האויב ועל יתר הגורמים המשפיעים. הטכנולוגיות החדשות - ובעיקר השילוב ביניהן - מאפשרים, תיאורטית, להשיג את כל המידע החיוני על האויב ועל הקרקע. מה שלרוב חסר אינו מידע אלא המודעות לצורך במידע ואמצעי הפצה. השילוב של צילומי לוויין, צילומי אוויר, סרטי וידאו ממטוסים וממזל"טים עם אמצעי הלוחמה האלקטרונית והחישנים בכל הספקטרום האלקטרו-מגנטי מסוגל לספק בכל עת תמונה כמעט מושלמת ובזמן אמיתי. לכן באמצעות מודעות, ריכוז המאמץ והקצאה נכונה של האמצעים ניתן לסלק את גורם האי-ודאות מהמילון הצבאי. המאמץ לריכוזם ולשילובם של כל אמצעי האיסוף חייב להיות מלווה במאמץ מקביל להפיץ במהירות לכל הצרכנים הפוטנציאליים את כל המידע שהושג. לאור כל אלה בהחלט סביר להניח שבתוך פרק זמן לא רב יתווסף לתורת הביטחון הלאומי של ישראל העיקרון שאין להפעיל כוח צבאי בתנאים של אי-ודאות.

## גורם ההרתעה

גורם ההרתעה הוא אחד המרכיבים המרכזיים בתפיסת הביטחון של ישראל. באופן מעט פשטני פירושה של ההרתעה הוא הפגנת כוח שמשכנעת אויב פוטנציאלי שלא כדאי לו לתקוף את ישראל או לפגוע באינטרסים חיוניים שלה. ההרתעה חייבת להיות מותאמת לאופיו של האויב הפוטנציאלי ולמצב האסטרטגי והגיאוגרפי-פוליטי בזירה. מה שמרתיע אויב מסוים לא ירתיע בהכרח אויב אחר.

למשל, אחד הלקחים החשובים של מלחמת יום הכיפורים היה שאבדות - גם כבדות - בכוח אדם ובציוד לא הרתיעו את מי שהיו אז מדינות העימות של ישראל.

## מטוסים על המסלול - צילום לוויין



שינויים אסטרטגיים בזירה, פיתוחים טכנולוגיים חדשים, רגישויות ציבוריות ואפילו תפיסות ארגוניות משתנות עשויים להשפיע על תפיסת הביטחון הלאומי

שלנו, אך מהות ההרתעה צריכה להיבחן כל פעם מחדש בהתאם לאופיים המשתנה של המאיימים ושל האיומים.

### עקרון ההתמחות

עקרון ההתמחות לקוח מעולם העסקים וקובע כי ארגונים צריכים להתמקד בתחום העיסוק המרכזי (עיסוק הליבה) שלהם ולהעביר לגופים שמחוץ לארגון כל פעילות שאינה במסגרת עיסוקי הליבה שלהם.

גם הצבא, בהיותו ארגון גדול, אינו יכול להתעלם מהמגמות האלה. חשוב להדגיש שאין כאן שום כוונה להמליץ על הפרטה של חלק מעיסוקי הצבא, אלא הכוונה היא לבחון את המסגרות הארגוניות של הצבא לפי תחומי העיסוק המרכזיים שלהן ולראות אם הגדרת תפקידיהן ותחומי העיסוק שלהן תואמים את עקרון ההתמחות.

מדובר בהתמחות ממוקדת של הפיקוד ושל הכוחות. זו כוללת, כמובן, הכשרה

כתוצאה מההכרה בצורך בהרכב אורגני ונוכח הביזור הצפוי בשדה הקרב העתידי החליט צבא ארה"ב להשתית את כוחות היבשה המתקדמים שלו על מסגרות חטיבתיות, הכוללות סיוע אש וסיוע לוגיסטי אורגני. ההחלטה על כך התקבלה - ככל הידוע כעת - בלי להכריע אם להפוך את החטיבה לעוצבת היסוד של כוחות היבשה.

גם אצלנו רצוי להתחיל לחשוב באותו הכיוון ולהפוך את המבנה האורגני לאחד העקרונות המובילים בתכנונים הארגוניים והמבצעיים של צה"ל.

### סיכום

כוונת הרשימה הזאת הייתה להציג את האופי הדינמי של תורת הביטחון הלאומי. נעשה כאן ניסיון להראות - על בסיס כמה דוגמאות - ששינויים אסטרטגיים בזירה, פיתוחים טכנולוגיים חדשים, רגישויות ציבוריות ואפילו תפיסות ארגוניות משתנות עשויים להשפיע על תפיסת הביטחון הלאומי. אסור שזו תישאר קפואה, תסתפק בניסוח כמה עקרונות כלליים בלבד ותאבד את השפעתה על החשיבה הביטחונית ועל העשייה הביטחונית השוטפת והעתידיה. לצורך זה רצוי לתת לה פרסום הולם בתפוצה מתאימה. זה עשוי להיות אחד האתגרים המרכזיים של המועצה לביטחון לאומי.

לדור יחדיו, לפי הצורך, מתחת למפקדה משותפת בלי לפגוע בעקרון ההתמחות. נוכח החשיבות שמייחסים כיום לנושא ההתמחות בעולם הכלכלה ראוי שהוא ימצא את מקומו גם בין העקרונות של תפיסת הביטחון שלנו וישמש מצפן לכל החלטה ארגונית.

### ארגון ומבנה אורגניים

הניסיון מלמד שיחידות בעלות הרכב אורגני מתפקדות טוב יותר מיחידות בעלות הרכבים מאולתרים. יחידות אורגניות הן יחידות שהתאמנו ביחד, שאנשיהן מכירים היטב אלה את אלה ושהיו תחת פיקוד משותף. ביחידות כאלה קיימים שפה משותפת ואמון הדדי בין מרכיביהן השונים. מדובר כאן בעיקר ביחידות לוחמות ובשילובן האורגני עם גורמי סיוע ולוגיסטיקה הדרושים להפעלתן היעילה בשדה הקרב. חשוב להדגיש שעקרון האורגניות אינו פוגע בהכרח בעקרון ההתמחות שהוזכר לעיל.

הוכח שכוחות או צוותי סיוע מוכנים להסתכן הרבה יותר תחת אש אויב כאשר הם באים לעזרת כוחות שהם מכירים. לזה היינו עדים, לצערנו, במלחמת יום הכיפורים, כאשר היה לעיתים צורך להכריח נהגים וצוותים לוגיסטיים באיומי נשק להתקדם לעבר יחידות שבחזית ולהגיש להן את הסיוע הדרוש.

**הניסיון מלמד שיחידות בעלות הרכב אורגני מתפקדות טוב יותר מיחידות בעלות הרכבים מאולתרים. יחידות אורגניות הן יחידות שהתאמנו ביחד, שאנשיהן מכירים היטב אלה את אלה ושהיו תחת פיקוד משותף**

מקצועית, הצטיידות באמצעים ובציוד ייעודיים, מודיעין ומידע קונקרטיים ותכנונים אופרטיביים הולמים. קבלת העיקרון עשויה להוביל לרפורמה ארגונית ומבנית בכמה תחומי פעולה מרכזיים של צה"ל. העיקרון הזה תקף גם בדרג המטה, בזרועות ובעוצבות המבצעיות, ביחידות הסיוע ובתחום הלוגיסטי.

לא מדובר כאן בפיצול מופרז של סמכויות ושל מסגרות ארגוניות. כמה גופים בעלי התמחות ייחודית יכולים

